

עשור לפנימיה הצבאית

מאת שמואל אביעד

בהן יחד עם תלמידים ותלמידות שאינם בפנימיה — לימוד משותף עם התלמידות בא למנוע סיבוכים העלולים להתפתח בבתי"ס סגורים חד-מיניים. אחר-הצהרים והערב מוקדשים להכנת שיעורים ואימונים.

נוסף על כך מוטלים על החניכים, בעיקר בשנות הלימוד האחרונות, תפקידי פיקוד, מנהלה והדרכה, וניתנות להם (בפיקוח והשגחת מדריכיהם) סמכויות לשמור על המשטר והסדר. כן עוברים הם במשך שלוש שנות הלימוד את אימון הטירון ומ"כ הסיירים ויוצאים לצבא לשירות קצר כרבי"טוראים עד שהם מזומנים לקורס הקצינים הכללי.

באשר לסגל הפנימיה הריהו נבחר לתפקיד, מתוך מגמה שישמש דוגמה אישית לחניכיו.

„מוסד" מיוחד בפנימיה מהוות השיחות הנערכות כל יום ששי בערב: מפגשים עם מפקדי צבא ואישי ציבור, ושיחות עם ד"ר בירם אשר אינו פוסח על הזדמנות מפגש עם החני"כים. שיחות אלו מקנות לחניכים ערכי אמונה באדם, המושג תמים על המקרא וההיסטוריה.

משסיים חניך הפנימיה את לימודיו, מכוון הוא לחילות הלוחמים ומשרת בדרך-כלל כקצין בשירות-החובה שלו שנה יוחר ממגויס שהנו בוגר ב"ס תיכון רגיל. טוענים כי משטר הפנימיה יוצר אידאליזציה של צה"ל ושהחניך, שעה שהוא מוטל לים הגדול של המציאות היום-יומית בצבא, עובר משבר הסתגלות. בטענה זו יש מן האמת. אין ספק שיש מבין הבוגרים המתקשים להתוות את דרכם במציאות זו בחודשיהם הראשונים בצבא, אך משנסתיים תהליך זה, מתוספים לצה"ל מפקדים בעלי תושיה השואפים לשיפורים ולהעלאת הרמה בפלוגה ובגדוד בהם ישרתו.

רמת הלימודים והרמה האישית הנדרשות בפנימיה גבוהות ביותר ואחוז הנושרים מגיע עד ל-30—20. בין חניכים אלה ישנם רבים שמכל יתר הבחינות הם טובים ומתאימים, אלא שעל אף כל העזרה לא הגיעו לרמת השגים לימודית הולמת. בצורה זו נושרים מהפנימיה חניכים שעשויים להיות מפקדי דים מעולים. מן הראוי לבדוק שמא יתכן הסדר (הקיים כבר בבתי"ס מקצועיים וחקלאיים) להקמת כיתה בעלת רמת לימודים נמוכה יותר. תעודת הסיום של בוגרי כיתות אלו לא תהיה תעודת בגרות, אולם מבחינת אופים והשגיהם הצבאיים יכולים בוגרים אלה לשרת בצה"ל בהצלחה — והם גם יתמידו בשירות-הקבע.

דרך נוספת להעלאת רמת ההשכלה היא, כדרך כל בתי"ס המקצועיים, הגדלת משך הלימוד לארבע שנים, וקבלת תל-מידים אחרי גמר ביה"ס היסודי. ארבע שנים בפנימיה הצבאית יגבירו את הסיכוי להשגים השכלתיים המניחים את הדעת. תוספת שנה של חינוך ואימון צבאי (אולי בשיתוף עם ביה"ס לחיל-רגלים של צה"ל) עשויה להביא את הבוגרים לרמת „סמלים קרביים" בצאתם לצבא.

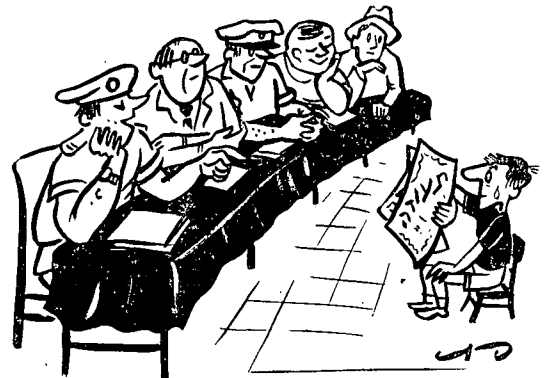
מבקרים, ובעיקרם בוגרי פנימיה, השמיעו הצעה לניתוק מביה"ס הריאלי והקמת מערכת לימודים והשכלה נפרדת —

כשקם הד"ר ארתור בירם הישיש באחד הבקרים של שלהי יולי לשאת את „נאום השילוח" לבוגרי מחזור ח' של הפנימיה הצבאית היוצאים לתפקידם כמפקדי כיתות בצה"ל — מלאו לפנימיה עשר שנים.

הפנימיה הצבאית ע"ש אהרון בירם ז"ל (בנו של הד"ר בירם שנספה בשירותו בצה"ל) הוקמה ליד ביה"ס הריאלי בחיפה ביזמתו של המחנך הותיק, אשר הקדיש למעלה מ-60 שנות חייו לחינוך התיכוני והגבוה בישראל. מטרת הפנימיה „להכין את חניכיה לשירות בצבא-הקבע, להקנות להם השכלה תיכונית, לפתח את כושרם הגופני, לתת להם אימון צבאי במסגרת חייהם המשותפים בפנימיה ולטפח בהם תכונות אופי מתאימות למילוי תפקידים אחראיים בצה"ל".

החניכים לומדים במגמה הריאלית, המזרחית או החברתית בביה"ס הריאלי וניגשים לבחינות הבגרות ככל יתר תלמידי בתי"ס התיכוניים. המועמדים לפנימיה נבחרים על יסוד בחינות תחרות, הכוללות בדיקה רפואית, מבחן פסיכוטכני, מבחן יכולת-גופנית וכן בחינות בעברית, אנגלית, מתמטיקה, ידיעות כלליות — ושיחה בע"פ. תהליך המיון הנו קפדני וחמור ומנסיוני אוכל להעיר כי אף מועמדים שהביאו תעודות טובות ולמעלה מזה מבתי"ס מוכרים בערים השונות לא השיגו את הרמה הלימודית הנדרשת, ונזקקו להכשרה מיוחדת כדי להגיע לרמה הדרושה. יש לציין שכ-30 אחוז מהמועמדים נפסלים בבדיקות הרפואיות ובמבחני היכולת-הגופנית.

אירוע מיוחד מהוה שיחת ההכרות, בה יושב המועמד מול חבר בוחנים המיצגים את משרד-הבטחון. מחלקת ההדרכה של צה"ל והנהלת ביה"ס הריאלי, שיחה זו, המסכמת את

סדרת הבחינות, נמשכת בין 30—15 דקות, והיא קובעת בעיקר את גורלם של מקרי הגבול, ובעלי ההשגים המסופקים; מועדה נקבע בדרך כלל לחודש יוני החם, ועל אף המאונרר הפועל בחדר, ניכרים תמיד סימני זיעה על מסעד הכסא עליו ישב המועמד-הנבחן.

השכלה וחינוך

חניכי הפנימיה שוים לתלמידי ביה"ס הריאלי בכל דבר. לפני הצהריים הם עוברים לכיתות הרגילות של ביה"ס ולומדים

המפקד הלוחם כפי שהוא רצוי לצה"ל. מגבלה שניה היא העובדה שאוירת הלימודים האקדמיים לא תטופח בחיי משטר ומחנה צבאי. יתכן שעדיף להקים בקרית האוניברסיטה והטכניון מעונות ומטבח לסטודנטים קצינים ומש"קים שיתחייבו לשירות בצבא-הקבע ולגייסם בחופשות למחנות צבאיים על-מנת שיעברו קורס קצינים שיחולק לשניים שלושה שלבים (כמו העתודה האקדמאית).

באשר לבוגרי הפנימיה הצבאית — החתמתם והחתמת הורי-הם על התחייבות לשירות-קבע לשנתיים או שלוש שנים, ושליחת המוכשרים שבהם ללימודים גבוהים, תוך חמש שנים לשירותם, עשויים לפתור את הבעיה. לי נראית מעין נוסחה כזו: שלוש או ארבע שנות לימוד תיכונני, שירות-החובה, שלוש-ארבע שנות שירות-קבע בחילות-לוחמים ושוב שלוש או ארבע שנות לימוד אקדמאי שתמורתו תנתנה שלוש-ארבע שנות שירות-קבע בחילות לוחמים וטכניים. סבורני שקצין שעבר מסלול כזה ושגליל שלושים בערך יהיה סרן או רב-סרן בעל הכשרה אקדמאית, ימשך לשרת בצבא-הקבע עד גיל הפרישה. נוסף על חישוב זה קיים הצורך של הצבא, שנובע מההתפתחות הטכנית, לבעלי מקצוע רבים יותר ויותר ולא מעטים האזרחים האקדמאים המוצאים לאחר חיפושם כי בצה"ל, על חילותיו השונים, נפתח לפניהם שדה-פעולה נרחב.

החשבונו לטוח-קצר

הטוענים שהשקעת צה"ל בפנימיה הצבאית אינה משתלמת בגלל העובדה שרבים מבוגריה אינם ממשיכים לשרת בקבע, מתעלמים מכך שחינוך ואימונים הנם תמיד תהליך של גרעון תקציבי. לדעתי ההשקעה בפנימיה מוחזרת, כי על המגויס מהפנימיה, "נחסכת" הוצאת אימון הסירון וקורס המ"כים, וכן "חוסך" צה"ל את עודף הודשי שירותיו כקצין בשכר-חובה לעומת קצין רגיל. לפי הערכתי מכוסה בדרך זו מרבית ההוצאות של הפנימיה.

אין לזלזל גם בהשפעת החינוך בפנימיה על עיצוב דמות הניכיה כלוחמים. עובדה היא שהן במבצע נוקיית והן בתואפיק היה אחוז הלוחמים שצוינו לשבח מבין בוגרי הפנימיה גבוה מאחוזם בין כלל הקצינים שהשתתפו באותן הפעולות.

פרי מידי נוסף הוא התמורה שחלה בחניכים מבחינת אורח-חיים ומבחינת יחס אל בעיות חברה ומדינה. להלן קטע מדברי יו"ר ועדת החינוך והתרבות של הכנסת הרביעית, ד"ר א. רימלס, אשר בנו התחנך בפנימיה:

"כעבור זמן קצר נוכחנו לדעת מה רבה הברכה ומה גדולה התועלת שהפיקו בנינו מחינוכם בפנימיה — הוקנו הרגלים, סדרי חיים ומשמעת. רבים מאתנו לא יכלו להכיר את בניהם בזמן ניקוריהם בבית, נעלמה ההתרשלות, הלא-איכפתיות' בנוגע לדברים, היצוניים לכאורה, ובכל זאת חשובים לא רק בחייו של קצין, אלא גם של כל אזרח במדינה. התפתח אצל הבחורים שלנו יחס רציני אל תפקידי הנוער הישראלי במדינה ובמיוחד לגבי בעיות בטחונה. הם התיחסו לתפקידם בעתיד כקציני-קבע בצה"ל לא כאל מקצוע סתם; הם ראו בכך אחד התפקידים החלוציים של הנוער. בנינו, שהיו עדיין בגיל נעורים, הפתיעו אותנו לא אחת בהערותיהם על העם והמדינה, שהעידו כי החינוך בפנימיה ובבית-הספר הצלית לעורר אצלם הרגשת אחריות עמוקה-כלפי גורל המדינה".

דוגמת ביה"ס לקצינים-בכור. מגבלתה של הצעה זו היא תקציבית וחינוכית כאחד. ספק אם ניתן להקים ביה"ס תיכון בעל רמה, וכל מי שהתנסה בארגון וליכוד חבר מורים בבתי-ה"ס של ההתיישבות ושל הרשויות המקומיות או בבתי-ה"ס החקלאיים והמקצועיים יודע מה רבים הקשיים. זאת ועוד; סגירתם החברתית של חניכי הפנימיה בכיתות מובדלות לא תוסיף לדמות הקצין שיתחנך במוסד מעין זה.

חשבונו רוח והפסד

עשור הוא זמן מתאים לעריכת סיכום ביניים. כזכור נולדה הפנימיה תוך ויכוח ציבורי בו הזהירו רואי השחורות מפני יצירת כת מסתגרת של קצינים, ומלות גנאי כ"סולדטצ'ינה" ריחפו באויר; מבחינה זו, לפחות, הזימו עשר השנים הראשונות את החששות.

עד עתה לא נמצאו כל סימנים המעידים על היוצרות כת קצינים — אולי בגלל החינוך הכללי וההומני הניתן בביה"ס הריאלי ובפנימיה בצותא עם נערים ונערות "אזרחים" הכולב נטיות הסתגרות, והרגשת "בחירים" ו"אנשי מקצוע" שהצבאיות על גיבוניה היא תמצית חיהם.

אך לעומת זה יש טוענים כי רק כ-25% מהבוגרים המשיכו לשרת בצבא-הקבע לאחר שנות שירות החובה ורובם של היתר פנו להמשך לימודים אקדמאיים. (עובדת היותם מצוידים בתעודת בגרות של ביה"ס הריאלי בחיפה הקלה על היקל-טותם בבתי-האולפנה הגבוהים). מבחינה זו נמצאים בוגרי הפנימיה הצבאית, "בחברה טובה": הנהירה ללימודים גבוהים אופינית לבני הישוב הותיק — בוגרי בתי-ה"ס התיכונים בישראל וחניכי תנועות הנוער החלוציות. לאחר חינוך בתנועת הנוער לחלוציות ולשירות העם, ולאחר חברות בגר-עין הנח"ל ושלושים חודשי שירות בצה"ל, מגיעים רובם למסדרונות הטכניון והאוניברסיטה, ורק מעטים ממשיכים בהגשמה חלוצית, במסקי ההתיישבות העובדת.

החשבונו ארוך-הטוח

נטישתם של קצינים צעירים וטובים את צה"ל — ובתוכם בוגרי הפנימיה הצבאית — לשם לימודים אקדמאיים, על אף יכולתם וסיכוייהם להתקדם בצבא-הקבע ולהגיע לתפקידים בכירים, מהווה נושא לדאגה ולטיפול למערכת הבטחון. מוסד-דוח צה"ל המרכזיים דאגו להגברת ההקצבה למימון לימודיהם, בטכניון ובאוניברסיטה, של קצינים צעירים (הדים לכך בחוברות "מערכות" קל"ט, ק"מ וקמ"א). תוך כדי דיר-נים אלה העירו על מיעוט המשרתים בקבע מבין בוגרי הפנימיה, וסא"ל פילבסקי הציע את ביטולה ושימוש במת-קניה ובהקצבותיה ללימודים אקדמאיים לקצינים. הצעתי היא להקים בית-ספר אקדמאי-צבאי שיכשיר מש"קים כקציני קבע. מערכת הלימודים בו תכלול תכנית רחבה של אימון צבאי לקצינים ותכנית מלאה של לימוד אקדמאי (כולל הסמכה מלאה), ובוגריו ישרתו 5 שנים בחילות-לוחמים ורק אח"כ יועברו לחילות הטכניים. יש חיוב רב בהצעה זו אולם גם מגבלות לה. מגבלה ראשונה היא שאמנם אפשר יהיה להקנות לחניכים השכלה אך קשה יהיה לחנכם משום שיהיו כבר אנשים בעלי אופי מעוצב — דבר ששונה בגילים תיכוניים בהם ניתן עדיין לעצב את האופי וליצור את